
Generációs problématerkép

Fazekas Anna – Nagy Ádám¹

I. Bevezetés

Egy-két nemzedékkel ezelőtt még az ifjúsági életszakaszt a későbbi éveket meghatározó, többnyire lezárult életesemények (párvalasztás, családalapítás, tanulmányok, foglalkozás) periódusának tekinthettük. Mára azonban ezt a korszakot sokkal inkább a bizonytalanság, az elköteleződés hiánya, a tradíciók oldódása jellemzi: a fiatalok kevésbé és később kötnek házasságot, vállalnak gyermekeket, bizonytalanok a továbbtanulással, a munkával, a „menni vagy maradni” kérdésével kapcsolatban, bizonytalanok értékvalasztásukban és a jövőjükben. Igyekszünk megvizsgálni, hogy az ifjúságkutatások alapján az elmúlt másfél évtizedben mik voltak a fiatalok által említett legégetőbb problémák, azok hogyan változtak az idők során, illetve igyekszünk jellegzetességeket felmutatni a lakóhely, az életkor, az iskolázottság és – mint később kiderül az egyik legérdekesebb – a migrációs potenciál között.

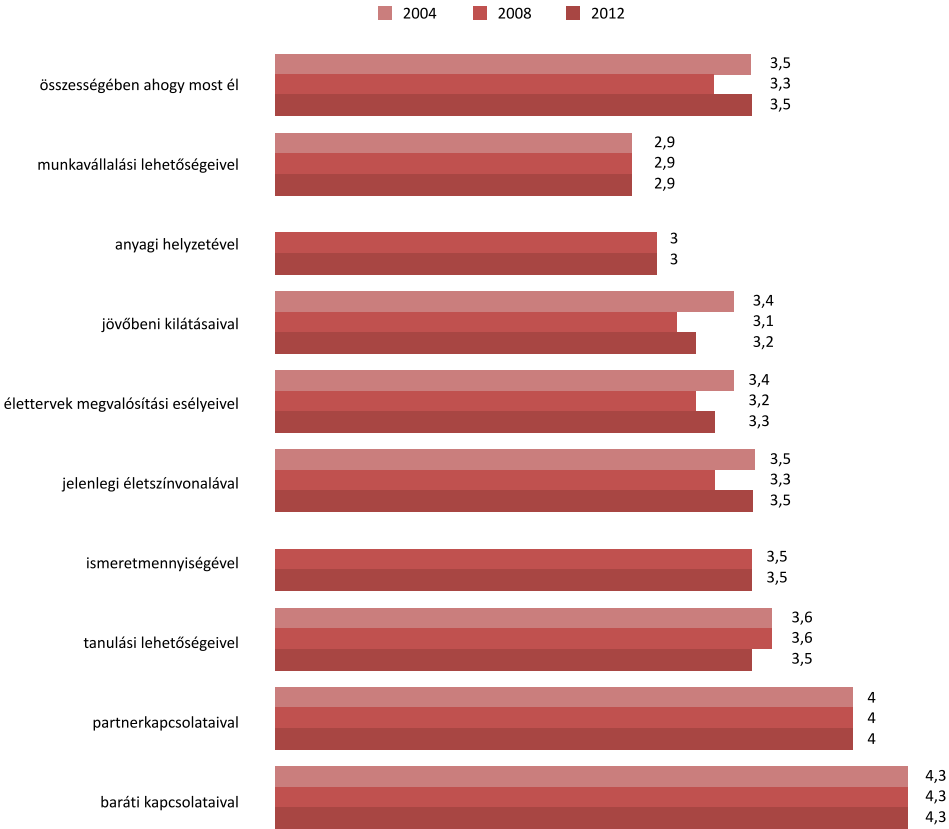
Az egymást követő négy nagymintás kutatásban a fiatalok egyre negatívabban értékelték az adott évi adatfelvételtől számított elmúlt 10 évben lezajlott makrogazdasági folyamatokat, ugyanakkor a jövőre vonatkozó adatok sem jelzik a közérzet javulását. A gazdasági helyzet értékelésekor mind a múlt, mind a jövőre vonatkozó, perspektivikus megközelítésben döntően negatív válaszok vannak túlsúlyban a fiatalok körében. A vizsgált időszakban mindkét megközelítésben romlás érzékelhető, ami a fiatalok elhúzódó válságérzetéről tanúskodik.

Az 1. ábrán bemutatott adatok is összhangban vannak azzal a tendenciával, hogy a fiatalok saját családjuk életszínvonaláról alkotott képe kevésbé negatív, mint az anyagi helyzet vagy az általános életszínvonal megítélése. A társadalmi közérzet meghatározó elemét adják azok a tényezők (1. ábra), hogy a fiatalok miként vélekednek saját életük alakulásáról. A tendencia egyrészt azt mutatja, hogy nincs és nem is volt az életnek olyan területe, amely ne haladná

1 Jelen cikk a a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj segítségével valósult meg.

meg a 2,5-ös átlagértéket (az ötfokú skálán), vagyis a fiatalok életük meghatározó területeit inkább pozitívan ítélték meg.

1. ábra: Az ifjúsági életet meghatározó tényezőkkel való elégedettség alakulása (átlagértékek az ötfokú skálán; N₂₀₀₄ = 7052; N₂₀₀₈ = 7427; N₂₀₁₂ = 8000) (Kérdés: „Mennyire elégedett a következő tényezőkkel?”)

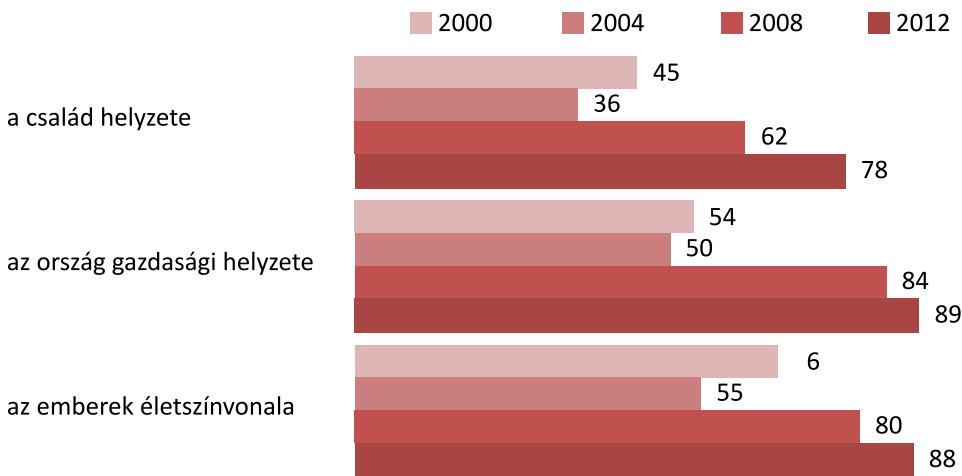
Forrás: Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A magyar fiatalok az adatfelvételekben szereplő tényezők egymás közötti viszonyában a munkavállalási lehetőségeikkel (2,9), anyagi helyzetükkel (3,0), jövőbeni kilátásaikkal (2004: 3,4; 2008: 3,1; 2012: 3,2) és életterveik megvalósítási esélyeivel (2004: 3,4; 2008: 3,2; 2012: 3,3) voltak leginkább elégedetlenek – ugyanakkor a vizsgált tényezők mindegyike magasabb értékkel rendelkezik a skála középponti értékénél (2,5). Némileg kedvezőbb megítélés alá esett az aktuális életszínvonal (2004: 3,5; 2008: 3,3; 2012: 3,5), a megszerzett ismeretmennyiség (2008: 3,5; 2012: 3,5) és a tanulási lehetőségek

(2004: 3,6; 2008: 3,6; 2012: 3,5) megítélése, míg a rangsor élén a fiatalok magánszférájához tartozó partner- (4,0) és baráti kapcsolatok (4,3) állnak. Markáns különbség nem figyelhető meg az adatok időbeni változásában, azonban az adatok megerősítik, hogy a fiatalok életében a személyes családi és baráti kapcsolatok nem pusztán kapcsolati és anyagi szempontból játszanak fontos szerepet, de érzelmi támaszként is erősen jelen vannak.

Az ifjúságkutatások fontos és visszatérő eleme volt annak felmérése, hogy a fiatalok miként vélekednek a megváltozott társadalmi körülmények között a (közel)múltjukról és (közel)jövőjükéről. Két kérdés mentén történt adatgyűjtés: az első gazdasági helyzet múltbeli megítélésére, a második a jövőbeli várakozásokra irányult. A 2. és a 3. ábra az ezekre a kérdésekre adott negatív értékeléseket mutatja, azaz a „romlott”, illetve „romlani fog” válaszlehetőségekkel egyetértők százalékos arányát.

2. ábra: A gazdasági helyzet megítélésének alakulása (a kérdésre válaszolók százalékában, $N_{2000} = 6612$; $N_{2004} = 6930$; $N_{2008} = 8019$; $N_{2012} = 8000$;) (Kérdés: „Mindent egybevetve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult [javult/ nem változott/ romlott]...?”; A „romlott” válaszlehetőség százalékos aránya)

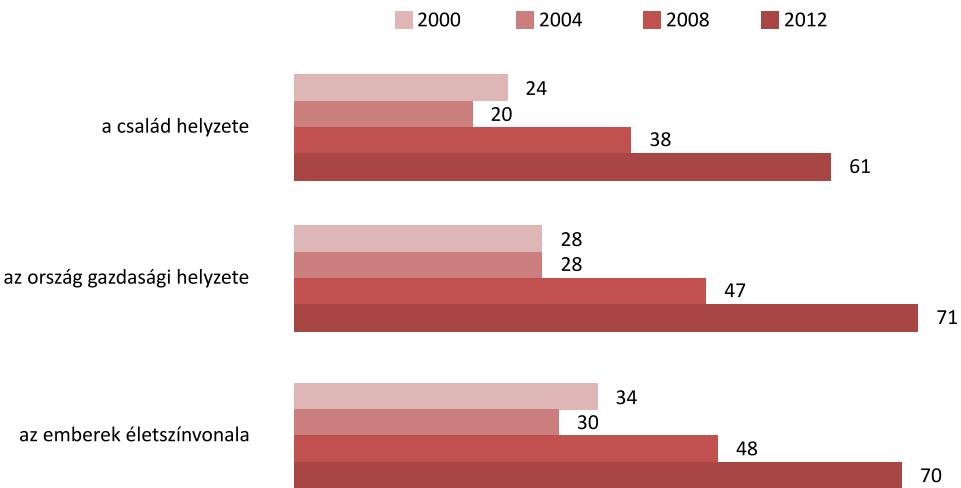
(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A 2. ábrán a saját család, az ország és az emberek múltbeli anyagi helyzetének megítélése hasonló utat járt be: a 2004-es adatfelvétel mutatta a legkevésbé pesszimista képet, míg a 2012-es adatfelvétel a leginkább negatívát. Míg

2004-ben a válaszadók 36 százaléka tapasztalta a család múltra vonatkozó anyagi helyzetének romlását, addig ez az arány 2012-re 78 százalékra emelkedett. Az ország gazdasági helyzetének megítélése a 2004-es 50 százalékos arányról 2012-re 89 százalékra emelkedett, az emberek életszínvonalának megítélése a 2004-es adatfelvétel során kapott 55 százalékról 2012-re 88 százalékra nőtt. A fiatalok saját családjuk életszínvonaláról alkotott negatív képe (2012: 78 százalék) minden adatfelvétel esetén jelentősen „kedvezőbb”, mint az országos gazdasági helyzet megítélése (2000-ben 9, 2004-ben 14, 2008-ban 22, 2012-ben 11 százalékponttal volt alacsonyabb ez az érték), és mint az általános életszínvonal megítélése (2000-ben 22, 2004-ben 19, 2008-ban 18, 2012-ben 10 százalékponttal volt alacsonyabb ez az érték). Az adatok azonban ezzel együtt is a fiatalok közérzetének jelentős romlására hívják fel a figyelmet.

3. ábra: A jövőkép megítélésének alakulása (a kérdésre válaszolók százalékában, $N_{2000} = 6388$; $N_{2004} = 7141$; $N_{2008} = 8011$; $N_{2012} = 8000$)

(Kérdés: „Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek: a következő években hogyan alakul [javulni fog/ nem változik/ romlani fog]...?”; A „romlani fog” válaszlehetőség százalékos aránya)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A fiatalok a jövőre vonatkozóan is borúlátóbbak lettek mindhárom vizsgált szinten, tehát a saját család, az általános gazdasági helyzet és az általános életszínvonal helyzetének megítélésében. Mindhárom szinten kétszer is

megfigyelhető jelentős romlás a jövőkép tekintetében: 2008-ban és 2012-ben. A saját család jövőbeli helyzetének megítélése esetén 2004-ről 2008-ra 20 százalékról 38 százalékra, majd 2012-re 61 százalékra nőtt a jövőjüket pesszimistán látók aránya. Hasonlóan negatívan alakult az ország jövőbeli gazdasági megítélése (2000/2004: 28 százalék, 2008: 47 százalék, 2012: 71 százalék) és az általános életszínvonal jövőbeli megítélése is (2000: 34 százalék, 2004: 30 százalék, 2008: 48 százalék, 2012: 70 százalék). A három szint közül leginkább kedvező képet, a múltra vonatkozó megítéléshez hasonlóan, a személyes családi jövőkép mutatja, de a fiatalok jövőképe is többnyire borúlátó. A jövő negatív megítélése szintén figyelmeztető jel, hiszen a személyes és generációs várakozások nemcsak a személyes döntésekre hatnak ki, de ezáltal a társadalmi-gazdasági jövő milyenségére is.

II. Módszertan

Korábban már készültek (Bauer et al., 2003; Nagy, 2014) az ifjúsági korosztály élethelyzetének, rétegződésének komplex leírását célzó elemzések. Ezek a vizsgálatok a szocio-demográfiai indikátorok mellett a korosztály kulturális, illetve kapcsolati tőkebirtoklásának (bővebben: Bourdieu, 1997), életmódbeli szokásainak, valamint attitűdjeinek összefüggéseit taglalták. E tanulmány azonban a korábbiakkal ellentétben az eltérő élethelyzetekből eredő problémaészlelést helyezi a középpontba. Célunk a különböző szocio-demográfiai jellemzőkkel, illetve migrációs szándékkal rendelkező ifjúsági csoportok (eltérő vagy éppen azonos) problémaészlelésének megismerése.

Az ezredfordulót követő, négy országos ifjúsági adatfelvétel (*Ifjúság2000*, *Ifjúság2004*, *Ifjúság2008*, *Magyar Ifjúság 2012*) mindegyike tartalmazott az ifjúsági problémák megítéléséhez kapcsolódó kérdéseket. Ugyanakkor a kérdések tartalmi eltérései, a használt válaszlehetőségek különbözőségei igen megnehezítették az idősoros elemzést. 2000-ben 18, 2004-ben 20, míg 2008-ban és 2012-ben 26 problémátípusból (utóbbi kettő tartalmilag is teljességében megegyezett) választhattak a kérdőívet kitöltő fiatalok. A kérdéskör egyszerűbb feldolgozását, valamint az eredmények könnyebb értelmezhetőségét szolgálta, hogy a tartalmilag rokon problémátípusok összevonásra kerültek. Ezáltal egy 12 lehetőséget magában foglaló problématerkép rajzolható fel, melynek konceptualizálását az alábbi táblázat tartalmazza:

1. táblázat: A problémátípusok 12 problémakörbe való besorolása a négy kérdőív eredeti válaszlehetőségei nyomán (2000-2012)

	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2008	Magyar Ifjúság 2012
Alkohol/drogok	5. kábítószer elterjedése 6. alkoholizmus	1. alkohol terjedése 5. drogok, kábítószerek terjedése	1. alkohol terjedése 6. drogok, kábítószerek terjedése	1. alkohol terjedése 6. drogok, kábítószerek terjedése
Anyagi nehézségek	3. pénztelenség, alacsony keresetek 4. szegénység, létbizonytalanság 14. növekvő társadalmi egyenlőtlenségek	12. létbizonytalanság 16. pénztelenség, szegénység, elszegényedés	18. létbizonytalanság 22. pénztelenség, szegénység, elszegényedés	18. létbizonytalanság 22. pénztelenség, szegénység, elszegényedés
Családi háttér	11. a család váltsága, a családi értékek megrendülése 12. rossz családi körülmények	4. a család váltsága, hiánya 17. rossz családi körülmények	5. család váltsága, hiánya 23. rossz családi körülmények	5. család váltsága, hiánya 23. rossz családi körülmények
Morális problémák	7. bűnözés 15. erkölcsi romlás 16. értéknélküliség	2. bűnözés 6. erkölcsi romlás	3. bűnözés 8. erkölcsi romlás 12. korrupció	3. bűnözés 8. erkölcsi romlás 12. korrupció
Életmód, környezet	n.a.	n.a.	7. egészségtelen, mozgásszegény életmód 13. környezet rossz állapota 14. közlekedési nehézségek	7. egészségtelen, mozgásszegény életmód 13. környezet rossz állapota 14. közlekedési nehézségek
Fiatalok általános rossz helyzete	n.a.	n.a.	9. fiatalok ált. rossz helyz.	9. fiatalok ált. rossz helyz.

Kapcsolati nehézségek	18. szórakozási, ismerkedési lehetőségek hiánya	18. szórakozási és ismerkedési lehetőségek hiánya 19. kortárs közösségi kapcsolatok visszaszorulása	2. baráti társaság hiánya 15. közösség hiánya 24. szórakozási és ismerkedési lehetőségek hiánya	2. baráti társaság hiánya 15. közösség hiánya 24. szórakozási és ismerkedési lehetőségek hiánya
Kilátástalanság	9. kilátástalan jövő 17. céltalanság	3. céltalanság 9. kilátástalan, bizonytalan jövő	4. céltalanság, nem tudják, mit akarnak 11. kilátástalan, bizonytalan jövő	4. céltalanság, nem tudják, mit akarnak 11. kilátástalan, bizonytalan jövő
Lakásproblémák	2. lakáshelyzet megoldatlansága	11. lakásproblémák	17. lakásproblémák	17. lakásproblémák
Munkanélküliség	1. munkanélküliség	14. munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	20. munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek	20. munkanélküliség, elhelyezkedési nehézségek
Műveltségbeli különbségek	8. kulturálatlanság, igénytelenség 10. tanulási különbségek beszűkülése 13. megfelelő iskolázottság, képzettség hiánya	8. iskolai problémák, tanulási nehézségek 10. kulturálatlanság, tudatlanság, igénytelenség 13. megfelelő iskola hiánya vagy elérhetetlensége	10. iskolai problémák, tanulási nehézségek 16. kulturálatlanság, tudatlanság, igénytelenség 19. megfelelő iskola hiánya vagy elérhetetlensége	10. iskolai problémák, tanulási nehézségek 16. kulturálatlanság, tudatlanság, igénytelenség 19. megfelelő iskola hiánya vagy elérhetetlensége
Önállótalanság	n.a.	7. függés a szülőktől 15. önálló egzisztencia, család megteremtése	21. önálló egzisztencia, család megteremtése 25. szülőktől való függés	21. önálló egzisztencia, család megteremtése 25. szülőktől való függés

A standard problématerkép megalkotását az eltérő kérdéstípusok is nehezítették.² 2000-ben két országos ifjúsági problémára kérdeztek rá a kutatók, rangsor felállításával nélkül. 2004-ben már három probléma megjelölését várta el az erre vonatkozó kérdés, mely az ezek közötti rangsorfelállítást is tartalmazta. 2008-ban szintén két országos ifjúsági probléma megnevezése került sorra, melyeknél az első és a második helyen számon tartott problémát kellett megjelölni (ez évben a településszintű ifjúsági problémákra is rákérdeztek, ennek eredményeit azonban a jelen kutatás nem tartalmazza). 2012-ben a 2008-as hasonló módszertan érvényesült, így szintén az első és második legégetőbbnek vélt ifjúsági problémát nevezték meg a fiatalok.³

A kérdéskör és egyúttal az általunk készített elemzés további értelmezésekor nem szabad figyelmen kívül hagynunk egy másik módszertani aspektust sem. Mind a négy adatfelvétel kérdése a fiatalok által országosan legégetőbbnek vélt ifjúsági problémák megnevezésére vonatkozott. E kérdésfeltevésnél azonban a szerkesztők nem számoltak a szubjektív nézőpont domináns súlyával. Hiszen a fiatalok döntő többsége nem objektív mércék alapján határozta (vagy határozná) meg az országos ifjúsági problémákat, hanem saját élethelyzetükből, foglalkozásukból indult (vagy indulna) ki. Példának okáért vélhetően egy szociológus hallgató (mely az eredeti kutatói várakozások egyik leginkább kedvező esetének minősül) jóval másabb problématerképet rajzolt fel, mint egy szakképzetlen álláskereső fiatal. Mivel az előbbi esetben feltételezhetően nagyobb az objektivitás súlya, azaz sokkal inkább az általa ismert társadalmi indikátorok befolyásolták a problémák megnevezését, mint az utóbbinál, aki inkább saját boldogulásának gátjait, életviteli nehézségeit vetíti e kérdésre adott válaszaiba. Ennek nyomán a következő

2 A kérdések az alábbi módon szerepeltek a négy adatfelvétel esetén:

- Ifjúság2000: „Mit tart az ifjúság két legégetőbb problémájának?”
- Ifjúság2004: „A kártyalap alapján kérem, mondja meg, mit tart az ifjúság legégetőbb problémájának! És mit tart a második legégetőbb problémának ezek közül? És melyik a harmadik?”
- Ifjúság2008: „A lapon olvasható dolgok közül ma Magyarországon melyik az ifjúság legégetőbb problémája? És mit tart a második legégetőbb problémának ezek közül?”
- Magyar Ifjúság 2012: „Az alábbiak közül ma Magyarországon melyik az ifjúság legégetőbb problémája? És mit tart a második legégetőbb problémának ezek közül?”

3 A megnevezett problémák eltérő számából adódóan az egységesítést a(z első) két válaszlehetőség megtartása szolgálta. Emellett a rangsorolás hiánya és megléte is eltérést mutatott, ráadásul az esetleges súlyozási értékek megállapítása is nehézkes lett volna. Nem tudhatjuk, hogy a válaszadók fejében milyen mértékű különbség áll fenn a megnevezett két probléma között. Ennek értelmében a súlyozás alkalmazását is elvetettük, a problématerkép megalkotásánál pedig azt vettük figyelembe, hogy a 12 problémakör közül melyeket említették a megkérdezettek legalább egyszer a kérdésre adott két válaszban.

(2016-ban esedékes) adatfelvétel kérdőív-szerkesztésekor javasoljuk a szubjektív dimenzió szem előtt tartását, egyúttal a kérdés átfogalmazását: az országos szintű problémaészlelés helyett az egyéni élethelyzetben tapasztalt égető problémákra kérdezzenek rá.

III. Longitudinális áttekintés

Az első nagymintás, országos ifjúságkutatás (*Ifjúság2000*) eredményei alapján elmondható, hogy az ezredforduló környékén a fiatal korosztály által észlelt legmarkánsabb ifjúsági problémák egzisztenciális nehézségekhez kötődtek (2. táblázat). Elsősorban az anyagi gondokat, a munkanélküliséget és a lakásproblémákat vélték jelentősnek a fiatalok. Legkevésbé a kapcsolatépítési és -ápolási nehézségek bizonyultak jelentősnek a szemükben, a családi környezetben tapasztalt gondok sem tekinthetők markánsnak, e problémakört mindössze minden tizenkettedik fiatal emelte ki. A 2000-ben készült adatfelvétel eredményei nyomán azonban azt is összegezhethetjük, hogy az egzisztenciális boldogulás nehézségei mellett a deviáns, morálisan problémás magatartásformák terjedése miatti aggodalom is jelentős volt a fiatalok körében. Ez főként a drog- és alkoholfogyasztásra volt igaz, de az erkölcstelen, morálisan kifogásolható, részben büntetendő viselkedések is megjelentek ezek között. Az adatok tükrében elmondható, hogy a műveltségbeli problémák is sokak számára tűntek megoldásra várónak, ahogyan a kilátástalan jövőkép is jelentős ifjúsági problémaként szerepelt a rangsorban.

A következő, 2004-ben készült ifjúságkutatás (*Ifjúság2004*) adatai nyomán a problématerkép elmozdulást mutatott. Az alkohol- és drogfogyasztás szerepelt első helyen a legégetőbb ifjúsági problémák rangsorában. A korosztály fele vélte úgy, hogy e tudatmódosítók és az általuk keltett függőség aggasztó méreteket öltött a fiatal korosztály esetében. A 15-29 év közöttiek az alkohol- és drogfogyasztás után a kilátástalanságot ítélték a második legmarkánsabb ifjúságot érintő problémának. Harmadik helyen a morálisan kifogásolható magatartásformák (bűnözés, erkölcsi romlás stb.) végeztek. Emellett azonban fontos megjegyezni, hogy a 2004-es adatfelvétel alkalmával is elől végeztek a rangsorban az egzisztenciális gondok, úgymint az anyagi nehézségek és a munkanélküliség, valamint a lakásproblémák is. A fiatalok véleménye alapján összegezhethet azonban, hogy legkevésbé a kapcsolatépítés bizonyult jelentős ifjúsági problémának a 2004-es adatfelvétel alkalmával, miként a

szülőktől való függetlenedés is a legkevésbé égető problémák közé sorolódott.

Az *Ifjúság2008* adataira is jellemző volt a korábbiakban már tapasztalt kettősség, mely szerint a legjelentősebb ifjúsági problémák két terület körül csoportosultak az érintett korosztály vélekedésében. Ez egyrészt az egyéni boldogulás egzisztenciális korlátait jelentette (anyagi gondok, munkanélküliség) és az ehhez szorosan kapcsolható lelki-emocionális bizonytalanságot (kilátástalanság, céltalanság), másrészt az alkohol- és drogfogyasztást, valamint az erkölcsi normák betartásának a hiányát. A kérdőívben újonnan bekerült problémátípusok azonban nem kaptak kiemelt szerepet a problématérképen. A rangsor sereghajtói között találjuk mind az ifjúsági életmódhoz, mind a fizikai környezethez (természet, közlekedés), mind a fiatalok általános rossz helyzetéhez köthető problémaköröket. Emellett a műveltségbeli különbségek, a családi háttér, valamint az önállótlanóság is hátul végeztek a sorban.

A legutóbbi ifjúsági adatfelvétel, a *Magyar Ifjúság 2012* problémarangsora nagyban hasonlít a 2008-ban rögzített képhez. A fiatalok szemében továbbra is markáns jelentőséggel bír az anyagi bizonytalanság, a társadalmi különbségek, a munkanélküliség, valamint a szegénység. A rangsor első három helyét egyértelműen az egzisztenciális nehézségekhez kötődő problémakörök fedték le. Ugyanakkor – ahogyan az a korábbi adatfelvételek eredményeiből is nyilvánvalóvá vált – az erkölcsileg kifogásolható viselkedési formák, az alkohol- és drogfogyasztás továbbra is az égető ifjúsági problémák közé sorolandóak. A korosztály problématérképén legkisebb súllyal a kapcsolati nehézségek, a szülőktől való leváláshoz, valamint az életmódhoz és a fizikai környezethez kapcsolódó aggodalmak bírtak a legutóbbi adatfelvétel alkalmával.

2. táblázat: Ifjúsági problémarangsorok 2000-2012 között

	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2008	Magyar Ifjúság 2012
1.	Anyagi nehézségek	Alkohol/drogok	Anyagi nehézségek	Kilátástalanság
2.	Munkanélküliség	Kilátástalanság	Munkanélküliség	Anyagi nehézségek
3.	Lakásproblémák	Morális problémák	Kilátástalanság	Munkanélküliség
4.	Alkohol/drogok	Anyagi nehézségek	Morális problémák	Morális problémák
5.	Műveltségbeli különbségek	Munkanélküliség	Alkohol/drogok	Alkohol/drogok
6.	Kilátástalanság	Lakásproblémák	Lakásproblémák	A fiatalok általános rossz helyzete
7.	Morális problémák	Családi háttér	Műveltségbeli problémák	Műveltségbeli különbségek
8.	Családi háttér	Műveltségbeli különbségek	Családi háttér	Családi háttér
9.	Kapcsolati nehézségek	Önállótlanág	Önállótlanág	Lakásproblémák
10.	-	Kapcsolati nehézségek	A fiatalok általános rossz helyzete	Önállótlanág
11.	-	-	Életmód, környezet	Kapcsolati nehézségek
12.	-	-	Kapcsolati nehézségek	Életmód, környezet

IV. Problématípusok és súlyuk időbeli alakulása

Mint azt a problémák rangsoránál már láthattuk, a legegésőbbnek vélt ifjúsági problémák elsősorban három csoportba sorolhatóak. Ez egyrészt az egzisztenciális nehézségeket, másrészt a morális gondokat, a deviáns magatartásformákat, harmadrészt az alkohol-, drogfogyasztást foglalja magában. A következőkben áttekintjük, hogyan alakult e három nagyobb problémacsoport megítélése a négy adatfelvétel során, majd a további problémakörök súlyának hosszú távú alakulását is szemügyre vesszük.

Az egzisztenciális problémákat (anyagi nehézségek, munkanélküliség, lakásproblémák, illetve kilátástalanság) vizsgálva, leginkább szembetűnő jelenség, hogy míg a 2000-2008 közötti időszakban a fiatalok főként a konkrét anyagi vagy elhelyezkedési nehézségeket ítélték előrébb valónak, addig

2012-ben ennek az aspektusnak már inkább a lelki-emocionális töltetű, kevésbé objektíválható formáját, azaz a kilátástalanságot találták kiemelkedőnek (3. táblázat). Ez utóbbit nem csupán az egzisztenciális nehézségek között rangsorolták első helyre, hanem a teljes problématérkép szerint is e probléma kelt legtöbbekben aggodalmat az ifjúsági korosztály helyzetét szemlélve. 2000-ben mindössze a korosztály tizede, 2004-ben és 2008-ban harmaduk, 2012-re közel felük vélte a kilátástalanságot a legégetőbb ifjúsági problémának.

Az anyagi nehézségeket 2000-ben tartották a legnagyobb arányban jelentősnek, 2004-ben a korosztály már jóval kisebb aránya vélekedett így. 2008 óta azonban valamelyest stagnálást láthatunk e kérdésben, eszerint tízből négy fiatal vélte úgy, hogy a társadalmi különbségek és az egzisztenciális bizonytalanság orvoslásra váró, komoly ifjúsági probléma. A munkanélküliség az előbb említett problématípushoz hasonlóan 2000-ben bizonyult legnagyobb arányban kiemelkedő ifjúsági problémának. 2004-ben e problémánál is jelentős csökkenést láthattunk, ám 2008-ra már kétszer jelentősebb lett a munkanélküliség súlya az ifjúsági problémarangsorban. 2012-ben ez az arány mérséklődött, minden negyedik fiatal érezte, hogy az elhelyezkedési nehézségekből adódó állástalanság megkerülhetetlen korosztályi nehézség. A lakásproblémák súlya 2000-ben még nagyon markánsnak bizonyult, ám ennek relevanciája sokat mérséklődött azóta: 2012-ben mindössze a korosztály 6 százaléka tekintett e problématípusra égetőként.

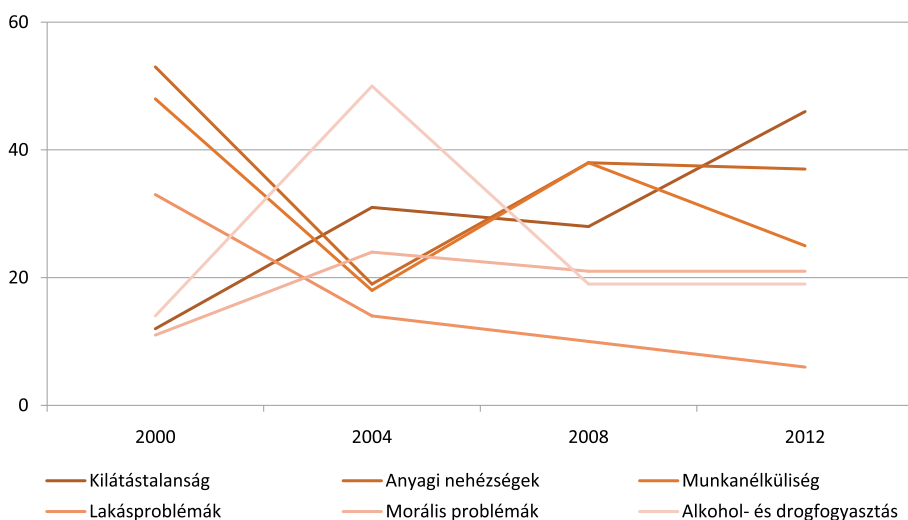
3. táblázat: A legjelentősebbnek vélt ifjúsági problématípusok súlyának alakulása 2000-2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7958$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

	2000	2004	2008	2012
Kilátástalanság	12	31	28	46
Anyagi nehézségek	53	19	38	37
Munkanélküliség	48	18	38	25
Lakásproblémák	33	14	10	6
Morális problémák	11	24	21	21
Alkohol- és drogfogyasztás	14	50	19	19

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

Összefoglalva tehát: miközben az eltelt 12 év alatt az objektív jellegű egzisztenciális problémák (úgy mint a munkanélküliség, a lakásproblémák, az anyagi gondok) a fiatalok szemében változó súllyal bírtak (csökkenést, stagnálást és növekedést is tapasztalhattunk), addig a szubjektív jellegű egzisztenciális instabilitás (úgy mint a céltalan, kilátástalan jövőkép) egyre markánsabb ifjúsági problémaként körvonalazódott. E két eltérő tendenciát az 4. ábra szemlélteti.

4. ábra: A legjelentősebbnek vélt ifjúsági problémátípusok súlyának alakulása 2000-2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7958$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A négy adatfelvétel problémarangsorát tekintve azt láthatjuk, hogy egyedül 2004-ben kaptak kiemelkedő rangsorbeli pozíciót a drog- és alkoholfogyasztás, valamint a morális gondok mint ifjúsági problémák (3. táblázat; 4. ábra). Ebben az évben e problémátípusok nemcsak pozícióját, de százalékos megoszlását is kiugrónak tekinthetjük. Ezt megelőzően a morálisan kifogásolható magatartásformákat a fiatalok tizede tekintette az ifjúság legégetőbb problémájának, az alkohol- és drogfogyasztást, valamint azok elterjedését pedig hetedik. 2008-ban és 2012-ben azonban e téren is stagnálást regisztrálhattunk, a 15-29 éves korosztály ötöde tartotta kiemelkedően aggasztónak a fiatalok körében elterjedő alkohol- és drogfogyasztást, valamint ugyanennyien voltak

azok, akik a morálisan megkérdőjelezhető magatartásformákat vélték égető problémának.

A többi problémátípus esetében már kevésbé találunk ilyen markáns változásokat, ahogyan ezek korábbi problémakörökhöz viszonyított súlya is jóval kisebb (4. táblázat). A fiatalok általános rossz pozícióját mindössze két évben tartalmazta az adatfelvétel, mint lehetséges ifjúsági problémát, melyet 2012-ben minden tizedik fiatal említett a legégetőbb ifjúsági problémák között. A fiatalok kortársaik körében tapasztalt műveltségbeli különbségeinek súlya csökkenést mutat, 2000-ben még a 15-29 évesek hetede, 2012-ben mindössze 8 százaléka (tizenkettede) vélte e problémátípust a legjelentősebbnek. A fiatalok közvetlen környezetében tapasztalt családi problémák észlelése nagyjából állandóságot mutat, ezek súlya kevésbé változott az évek során. A szülőktől való függetlenedést egyre kevesebben élték meg problémaként. Ez vélhetően annak is köszönhető, hogy a mindennapokban egyre gyakrabban találkozhatunk a lassabb leválás és önállósodás jelenségével, azaz a kitolódó kamaszkorral, a hosszabb fiatal felnőttkori életszakasszal (posztadoleszcencia). Ezeken túl a kapcsolatépítési nehézségek, valamint az életmódbeli és a fizikai környezethez kötődő gondok csupán a korosztály töredékének szemében jelentkeztek égető ifjúsági problémaként.

4. táblázat: További problémátípusok súlyának alakulása 2000-2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7958$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

	2000	2004	2008	2012
A fiatalok általános rossz helyzete	n.a.	n.a.	6	11
Műveltségbeli különbségek	14	11	9	8
Családi háttér	8	13	8	8
Önállótlanág	n.a.	6	7	3
Kapcsolati nehézségek	1	1	4	3
Életmód, környezet	n.a.	n.a.	5	3

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

V. A problémaészlelést befolyásoló tényezők hatása

A már részletesen bemutatott idősoros áttekintés után szerettük volna néhány szocio-demográfiai változó segítségével megismerni az egyes társadalmi csoportok problémaészlelésének sajátosságait.⁴ Ehhez a regionális és településtípusbeli, valamint az életkori és a legmagasabb befejezett iskolai végzettségbeli hatásokat vizsgáltuk meg. A lakóhelyi sajátosságok közül a hét régió, valamint a négy különböző településtípus (Budapest, megyeszékhelyek, más városok, községek) lakóinak válaszait vetettük össze. Az életkori eltéréseket három korcsoport mentén térképeztük fel, ezek az alábbiak voltak: 15-19 évesek, 20-24 évesek, 25-29 évesek. Az iskolai végzettség szempontjából öt csoportot különböztettünk meg: maximum nyolc általános iskolát végeztek, szakmunkás végzettséget szereztek, érettségizettek, szakképesítést szereztek, diplomások. A szocio-demográfiai tényezők mellett egy további indikátor, a migrációs szándék hatását is vizsgáltuk. Azokat a fiatalokat tekintettük migrációs potenciállal rendelkezőknek, akik említették, hogy akár tanulás, akár munkavállalás céljából az adatfelvétel idején már tervezték az országelhagyást.

Lakóhelyi⁵ hatások (régió és településtípus)

A regionális különbségek az anyagi nehézségek és a munkanélküliség esetében bizonyultak kiemelkedően markánsnak 5. táblázat). Az anyagi boldogulást vizsgálva azt tapasztalhattuk, hogy 2000-ben leginkább a közép-dunántúli régióban élők, legkevésbé pedig a közép-magyarországi fiatalok vélték jelentős ifjúsági problémának a társadalmi különbségeket és a szegénységet. 2004-ben az Észak-Magyarországon élő fiatalok találták leginkább égetőnek az ilyen jellegű nehézségeket, legkevésbé a közép-magyarországi és a közép-dunántúli

4 A kapcsolati nehézségek, az önállótlanág és az életmód/környezet problémakörök esetén nem nyílt lehetőség az összetett vizsgálatok elvégzésére, hiszen ehhez az elemszámok és a cellaszázalékok túlságosan alacsonyak voltak.

5 A Magyar Ifjúság 2012 adatfelvétel eredményeinek regionális alapú feldolgozását a Harmadrész (Nagy-Székely, 2015) kötet tartalmazza:

- Közép-Magyarország (Székely-Nagy, 2015),
- Észak-Magyarország (Szeitl-Terplán, 2015),
- Észak-Alföld (Szabó-Nagy, 2015),
- Dél-Alföld (Fazekas, 2015),
- Közép-Dunántúl (Ruff-Domokos, 2015),
- Nyugat-Dunántúl (Csizmadia-Tóth, 2015),
- Dél-Dunántúl (Bogáromi, 2015).

fiatalok aggódtak emiatt. 2008-ban a közép-magyarországi régió fiataljai között volt a legmagasabb az anyagi nehézségeket markáns ifjúsági problémaként észlelők aránya, a legalacsonyabb viszont a Dél-Alföldön élők fiatalok körében. 2012-ben szintén a közép-magyarországiak érzékelték leginkább aggasztónak a szegénységet és az anyagi boldogulás problémáit, legkevésbé pedig a közép-dunántúli régióban élő fiatalok vélekedtek hasonlóan.

A munkanélküliséget tekintve már jelentősebb aránybeli különbségeket rögzíthettünk (5. ábra). 2000-ben az állástalanságot égető ifjúsági problémának észlelő fiatalok az észak-magyarországiak körében a leginkább felülreprezentáltak. Ezzel szemben a közép-magyarországi fiatalok a legkevésbé aggodalmaskodóak e téren, körükben a legalacsonyabb a munkanélküliséget jelentős ifjúsági problémának észlelők aránya. 2004-ben elsősorban az észak-alföldi fiatalok vélték úgy, hogy az állásnélküliség alapvető ifjúsági probléma, míg a közép-magyarországi fiatalok körében volt ugyanez az arány a legalacsonyabb. 2008-ban ezzel közel azonos regionális különbségekkel találkozhattunk, azonban 2012-re már jóval árnyaltabb képet kaptunk. A munkanélküliséget mint égető ifjúsági problémát elsősorban a dél-dunántúli és az észak-magyarországi régiókban élő fiatalok vélték jelentősnek. Ezzel ellentétben a közép-dunántúli régió fiataljai között a leginkább alulreprezentáltak az ifjúsági állástalanságot kezelendő korosztályi problémaként észlelők aránya. Bár 2000 és 2008 között nem volt szignifikáns különbség a kilátástalanságot égető ifjúsági problémaként észlelő fiatalok aránya között az egyes régiók összevetésében, 2012-re ez a helyzet megváltozott. A nyugat-dunántúli és a dél-dunántúli fiatalok körében volt a legmagasabb az ekként vélekedő fiatalok aránya, míg a legalacsonyabb az Észak-Alföldön élők körében.

Emellett az alkohol- és drogfogyasztás égető ifjúsági problémaként való rangsorolása is mutat lakóhely-specifikusságot a régiók összevetésében. 2000-ben a nyugat-dunántúli, 2004-ben a dél-dunántúli, 2008-ban szintén a nyugat-dunántúli, míg 2012-ben a közép-dunántúli és az észak-alföldi fiatalok körében bizonyult a leginkább jelentősnek ez a problémakör.

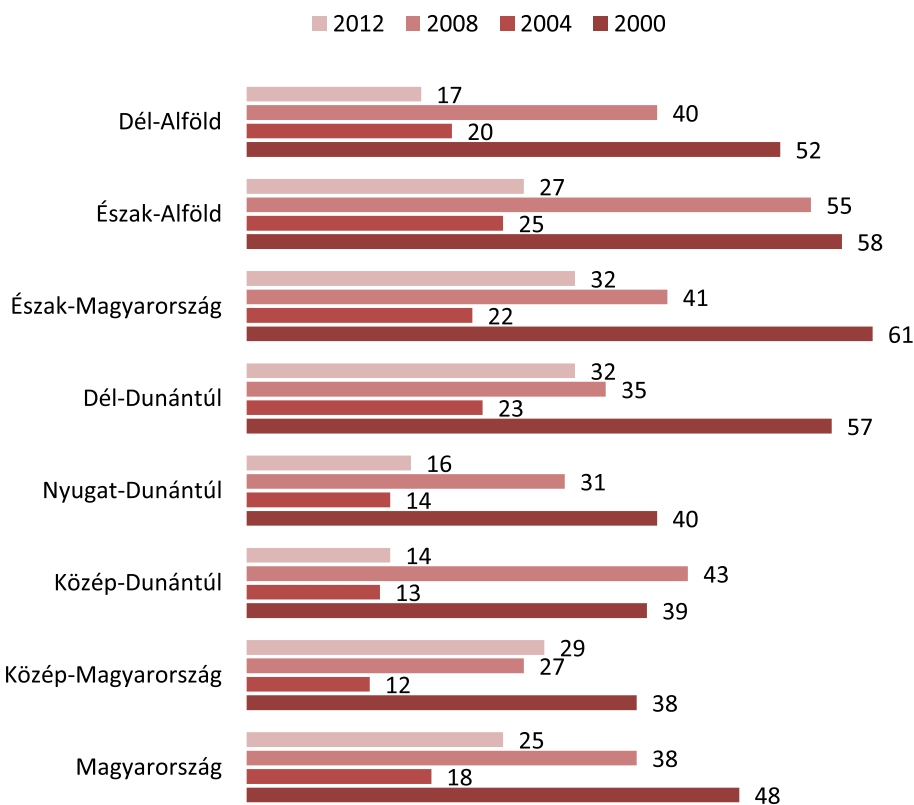
A morális problémák jelentőségének megítélése kapcsán csak három adatfelvétel idején találtunk kisebb-nagyobb erősségű szignifikáns kapcsolatot. 2000-ben és 2008-ban különösen a nyugat-dunántúli fiatalok körében volt emlegetett korosztályi probléma a morálisan elítélendő cselekvési formák elterjedése, 2004-ben ugyanez az attitűd a közép-dunántúli fiatalok körében volt a legjelentősebb.

5. táblázat: Regionális különbségek az egyes problémátípusok észlelésében 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7755$, $N_{2004} = 7957$, $N_{2008} = 7722$, $N_{2012} = 7986$; szignifikancia-szintek: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,001$)

		Magyarország	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak- Alföld	Dél-Alföld
Anyagi nehézségek	2000*	53	49	55	54	54	53	52	54
	2004*	19	17	17	20	20	22	19	19
	2008**	38	44	35	33	34	38	41	31
	2012**	37	41	31	35	38	37	33	38
Munkanélküliség	2000**	48	38	39	40	57	61	58	52
	2004**	18	12	13	14	23	22	25	20
	2008**	38	27	43	31	35	41	55	40
	2012**	25	29	14	16	32	32	27	17
Kilátástalanság	2000	12	11	13	12	10	13	13	13
	2004	31	33	31	32	28	29	30	34
	2008*	28	28	27	31	31	28	26	30
	2012**	46	44	47	54	48	37	42	54
Alkohol/drogok	2000**	14	16	17	18	13	13	12	13
	2004*	50	47	53	50	54	47	51	49
	2008**	19	17	18	25	23	19	15	20
	2012**	19	11	27	15	21	22	27	19
Morális problémák	2000*	11	13	10	14	8	10	10	11
	2004*	24	24	27	23	24	24	25	19
	2008**	21	19	18	27	24	25	18	24
	2012	21	22	22	22	19	23	21	18

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

5. ábra: A munkanélküliség legégetőbb ifjúsági problémaként való megítélése régiónként 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7755$, $N_{2004} = 7957$, $N_{2008} = 7722$, $N_{2012} = 7986$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A településtípus mentén mérhető különbségek elsősorban az egzisztenciális problémák esetében bizonyulnak hosszútávon szignifikánsnak (6. táblázat). Mind az anyagi nehézségek, mind a munkanélküliség esetében a kistelepülések élő fiatalok körében volt gyakoribb (a legtöbb esetben) ezek égető ifjúsági problémaként való észlelése, szemben a nagyvárosokban élő kortársaik vélekedésével. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy míg a munkanélküliség esetén mind a négy adatfelvétel eredményeinél tapasztalhatjuk ezt az összefüggést, addig az anyagi gondok esetén már nem ilyen egyértelmű a „településlejtő” hatása (6. ábra). Mind a 2008-as, mind a 2012-es adatokból azt

olvashatjuk ki, hogy a fővárosi fiatalok nagyvárosi életmódjuk ellenére a kisebb településeken élő kortársaik véleményén osztoznak e kérdésben. 2008-ban például körükben volt a legmagasabb az anyagi gondokat égető ifjúsági problémaként észlelők aránya.

Szignifikáns összefüggéseket találtunk továbbá a lakásproblémákat, a kilátástalanságot, a családi háttérrel, a műveltségbeli különbségeket, valamint a morálisan kifogásolható magatartásformákat érintő ifjúsági problémákat vizsgálva is. Ezek inkább a nagyvárosi fiatalok körében voltak gyakrabban említett ifjúsági problémák, ellentétben a drog- és alkoholfogyasztással, mely inkább a kisebb településeken élő fiatalok körében bizonyult markánsnak.

6. táblázat: Településtípusbeli különbségek az egyes problématípusok észlelésében

2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7755$, $N_{2004} = 7958$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$; szignifikancia-szintek: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,001$)

		Magyarország	Budapest	Megyeszékhelyek	Más városok	Községek
Anyagi nehézségek	2000**	53	44	49	55	56
	2004	19	17	18	20	20
	2008**	38	43	35	39	37
	2012**	37	35	32	37	39
Munkanélküliség	2000**	48	33	41	51	56
	2004**	18	11	17	18	20
	2008**	38	27	36	39	43
	2012**	25	19	18	27	29
Kilátástalanság	2000**	12	12	16	12	11
	2004*	31	32	35	31	30
	2008	28	25	29	29	28
	2012**	46	47	48	47	42
Lakásproblémák	2000**	33	43	36	33	26

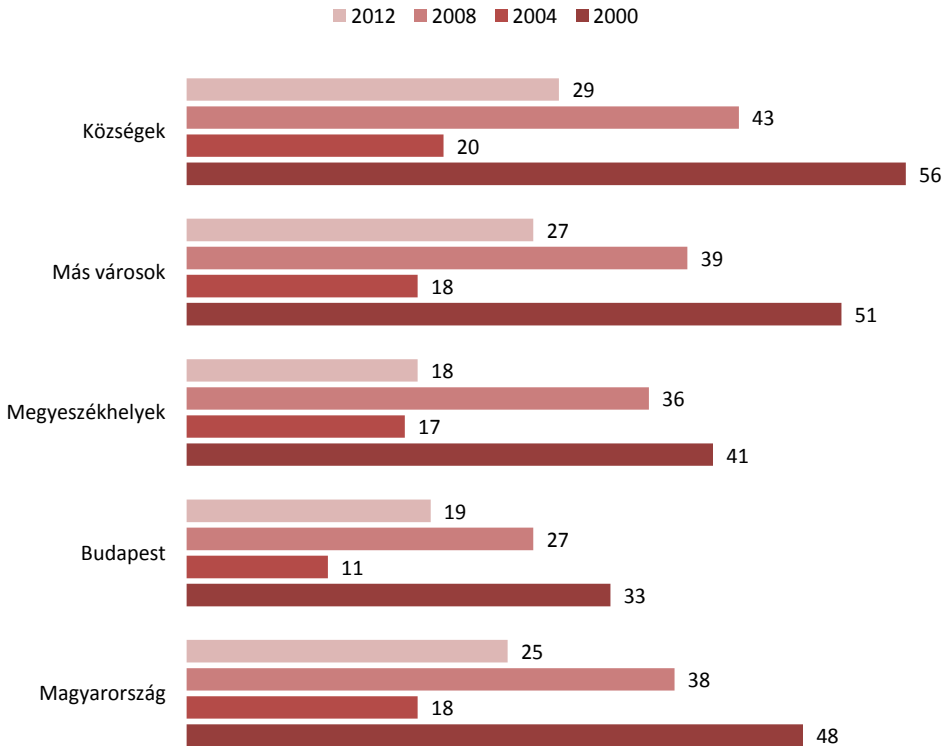
NEGYEDSZÁZAD - MAGYAR IFJÚSÁG 2012

	2004**	14	19	16	13	12
	2008**	10	15	9	10	8
	2012**	6	9	7	5	6
Családi háttér	2000**	8	11	10	7	7
	2004**	13	18	15	13	11
	2008*	8	6	9	9	8
	2012**	8	8	11	7	7
Műveltségbeli különbségek	2000**	14	18	16	13	12
	2004**	11	14	10	11	9
	2008**	9	9	11	9	7
	2012**	8	12	9	7	7
Alkohol/drogok	2000**	14	18	11	14	15
	2004**	50	46	48	50	53
	2008	19	20	20	17	20
	2012**	19	15	23	18	20
Morális problémák	2000*	11	14	12	10	10
	2004	24	22	22	24	25
	2008*	21	22	24	20	21
	2012**	21	25	23	20	20

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

6. ábra: A munkanélküliség legégetőbb ifúsági problémaként való megítélése településtípusonként 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7755$, $N_{2004} = 7958$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

Életkori hatások

Jónéhány problémátípus esetében találtunk szignifikáns kapcsolatot a válaszadók életkorával (7. táblázat). Úgy tűnik az egzisztenciális nehézségek elsősorban az idősebb fiatalok (legalább 20 éves) körében jelentenek korosztályi problémát. Így van ez a kilátástalanságot (2000-ben ez még fordítva volt), az anyagi gondokat (7. ábra), a munkanélküliséget (kivéve a 2012-es adatfelvétel eredményeit, ahol e problémátípusnál nem találtunk szignifikáns kapcsolatot) és a lakásproblémákat tekintve is. Ezzel szemben a műveltségbeli különbségekből, valamint a morálisan megkérdőjelezhető viselkedésmintákból (2012-ben nem volt szignifikáns kapcsolat e problémátípus és az életkor

között) eredő problémákat főként a fiatalabbak érezték markánsnak, szemben idősebb társaik attitűdjével. Hasonló különbséget rögzíthettünk a drog- és az alkoholfogyasztás mértékét tekintve is (8. ábra), hiszen elsősorban a 20 év alatti fiatalok tartják kortársaik körében problémásnak ezt a jelenséget.

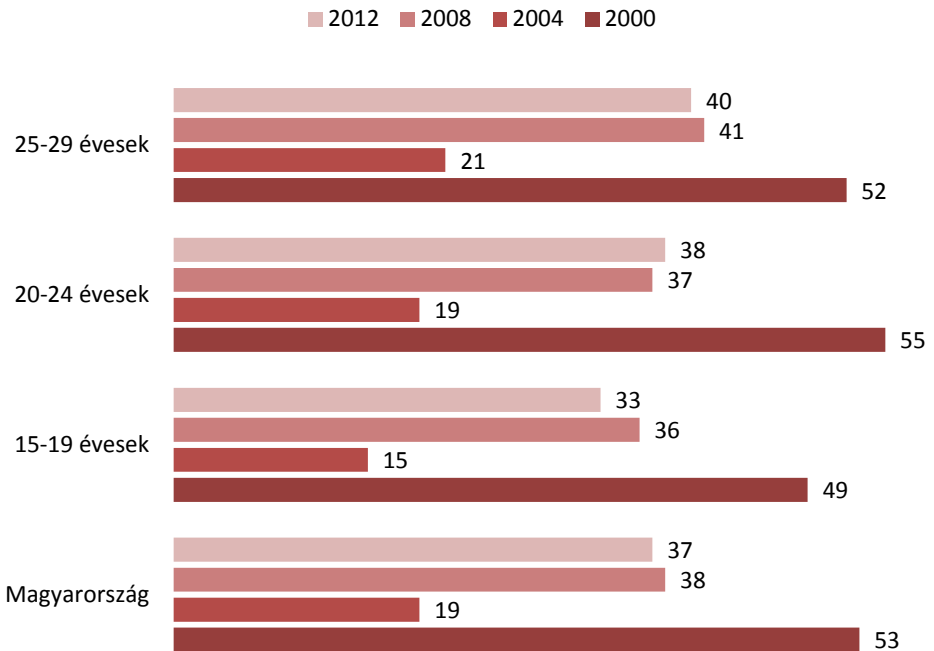
7. táblázat: Életkori különbségek az egyes problématípusok észlelésében 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7959$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$; szignifikancia-szintek: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,001$)

		Magyarország	15-19 évesek	20-24 évesek	25-29 évesek
Anyagi nehézségek	2000**	53	49	55	52
	2004**	19	15	19	21
	2008**	38	36	37	41
	2012**	37	33	38	40
Munkanélküliség	2000**	48	43	50	50
	2004**	18	13	22	19
	2008**	38	33	39	41
	2012	25	25	25	25
Kilátástalanság	2000**	12	13	13	10
	2004**	31	24	32	36
	2008	28	27	29	29
	2012**	46	43	48	47
Lakásproblémák	2000**	33	19	33	43
	2004**	14	6	14	20
	2008**	10	7	11	11
	2012*	6	5	6	7
Műveltségbeli különbségek	2000**	14	19	14	10
	2004**	11	15	10	8
	2008**	9	11	7	7
	2012*	8	9	8	7

Alkohol/drogok	2000**	14	24	11	11
	2004**	50	64	46	43
	2008**	19	22	19	16
	2012**	19	24	18	16
Morális problémák	2000**	11	14	10	10
	2004**	24	27	24	21
	2008*	21	24	21	20
	2012	21	22	20	22

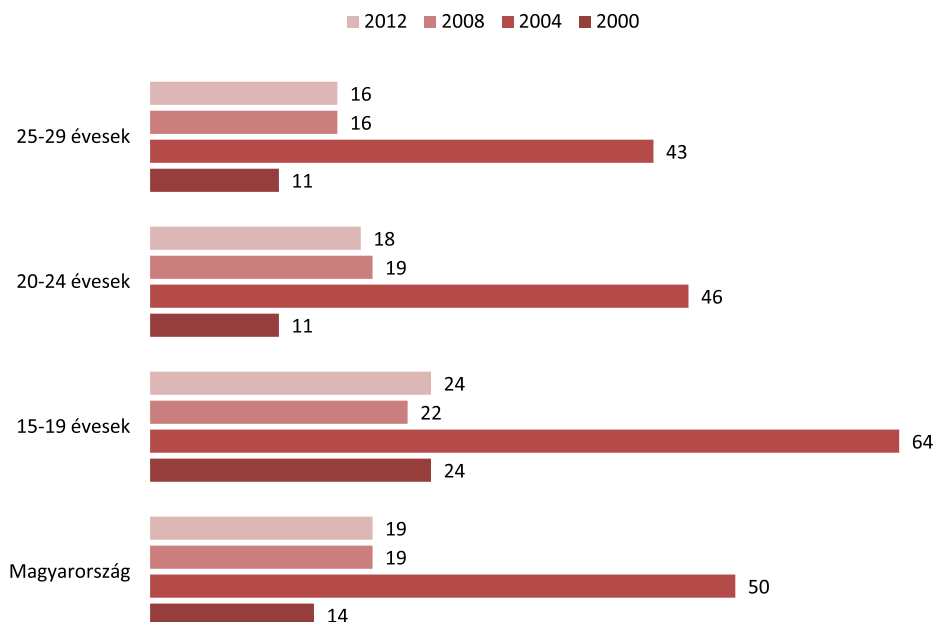
(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

7. ábra: Az anyagi gondok legégetőbb ifjúsági problémaként való megítélése korcsoportonként 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7959$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

8. ábra: Az alkohol-, illetve drogfogyasztás legégetőbb ifjúsági problémaként való megítélése korcsoportonként 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7756$, $N_{2004} = 7959$, $N_{2008} = 7723$, $N_{2012} = 7986$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

Iskolázottsági hatások

A fiatalok problémaészlelésében jelentős szerepet játszik az iskolai végzettségük is (8. táblázat). A négy adatfelvétel eredményeit látva azt tapasztalhattuk, hogy a legmagasabb befejezett iskolai végzettség – a legtöbb esetben – szignifikáns hatást gyakorol a korosztály egyes problématiszításokkal szembeni attitűdjére.

8. táblázat: Iskolai végzettség szerinti különbségek az egyes probléma-típusok észlelésében 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7748$, $N_{2004} = 7730$, $N_{2008} = 7693$, $N_{2012} = 7931$; szignifikancia-szintek: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,001$)

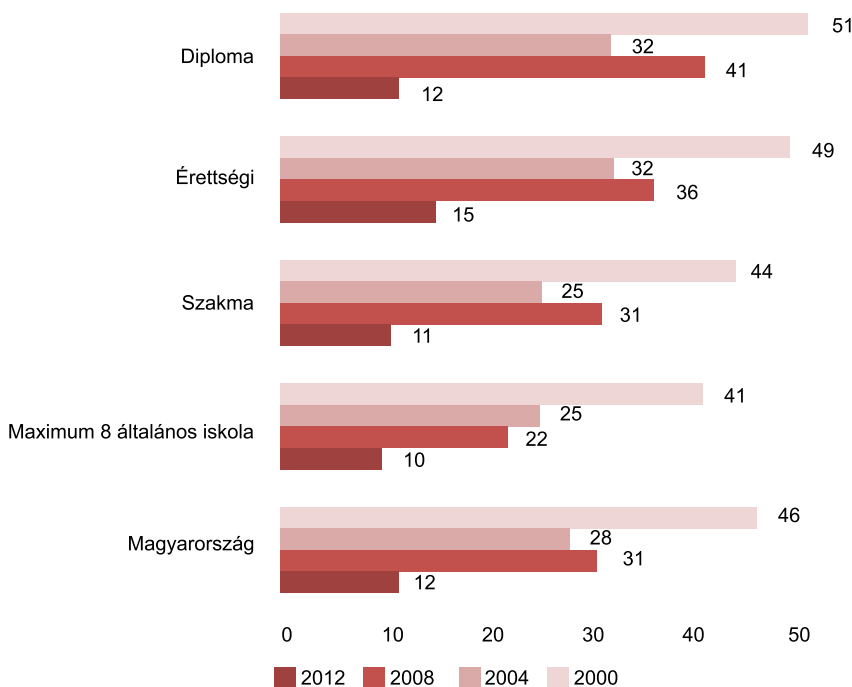
		Magyarország	Maximum 8 általános iskola	Szakma	Érettségi	Szakképesítés	Diploma
Anyagi nehézségek	2000**	53	52	57	50	n.a.	46
	2004**	19	19	22	18	n.a.	15
	2008*	38	37	41	38	41	34
	2012**	37	35	42	36	36	36
Munkanélküliség	2000**	48	48	55	45	n.a.	34
	2004**	18	15	17	18	n.a.	26
	2008*	38	37	41	37	40	38
	2012	25	25	28	24	23	24
Kilátástalanság	2000**	12	10	11	15	n.a.	12
	2004**	31	22	31	36	n.a.	41
	2008**	28	25	25	32	29	32
	2012**	46	41	44	49	51	51
Lakásproblémák	2000**	33	22	37	36	n.a.	45
	2004**	14	9	18	15	n.a.	17
	2008*	10	9	11	11	8	7
	2012	6	5	7	6	7	6
Műveltségbeli különbségek	2000**	14	15	7	17	n.a.	18
	2004**	11	13	6	11	n.a.	14
	2008**	9	9	6	8	9	12
	2012**	8	8	5	9	9	10
Családi háttér	2000**	8	9	6	8	n.a.	18
	2004**	14	13	10	14	n.a.	19
	2008**	8	10	8	7	6	10

	2012*	8	7	7	8	10	10
Alkohol/drogok	2000**	14	21	11	12	n.a.	8
	2004**	50	60	51	45	n.a.	32
	2008*	19	21	19	18	16	17
	2012**	19	25	19	16	16	14
Morális problémák	2000**	11	13	8	10	n.a.	16
	2004**	24	27	25	22	n.a.	17
	2008	21	22	21	21	21	22
	2012	21	22	19	21	21	21

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

A kilátástalanság problémáját tekintve az látható, hogy a legalább érettségi-vel rendelkező fiatalok sokkal borúsabban látták (mind a négy adatfelvétel idején) e szempontból az ifjúság helyzetét, mint alacsonyabb végzettségű kortársaik (9. ábra). Az anyagi nehézségek tekintetében azonban éppen fordított a helyzet: elsősorban az alacsony iskolai végzettségű (maximum szakmát szerzett) fiatalok észlelték ezt markánsabb korosztályi problémaként. Ugyanakkor azt is láthattuk, hogy ennél a problémátípusnál már árnyaltabb volt a helyzet 2008-ban és 2012-ben is. Hiszen előbbi esetén a szakmunkások mellett a szakképzettséget szerzett fiatalok tekintenek a legnagyobb arányban égető ifjúsági problémaként az anyagi boldogulás nehézségeire. Míg 2012-ben azt tapasztalhattuk, hogy az e probléma kapcsán legkevésbé aggodalmaskodó csoportot a maximum nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkezők alkotják, addig a szakmunkások azok, akik a leginkább aggódnak emiatt.

9. ábra: A kilátástalanság legégetőbb ifjúsági problémaként való megítélése iskolai végzettség szerint 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 7748$, $N_{2004} = 7730$, $N_{2008} = 7693$, $N_{2012} = 7931$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

Az alkohol- és a drogfogyasztás ifjúsági problémaként való észlelése fordított arányosságot mutat az iskolai végzettséggel. Minél magasabb végzettséggel rendelkezik egy fiatal, annál kisebb az esélye annak, hogy a drogok és az alkoholfogyasztás terjedésében komoly ifjúsági problémát lát. Miközben a műveltségbeli különbségek és a családi háttér okozta nehézségeket többnyire éppen a magasabb iskolai végzettségűek vélték jelentősebb korosztályi problémának, szemben alacsonyabb végzettségű társaikkal. Azonban azt is látni kell, hogy e két problémakör esetében a legfeljebb nyolc általános iskolát végzett fiatalok attitűdje – különösen 2000-ben, 2004-ben és 2008-ban – nagyban hasonlított a felsőfokú végzettségűek látásmódjára.

A morális problémák jelentőségének megítélése kapcsán mindössze két vizsgált évben (2000, 2004) találtunk szignifikáns összefüggést az iskolai végzettséggel. Míg 2000-ben elsősorban a diplomások, addig 2004-ben főként az

alacsony iskolai végzettségű fiatalok aggódtak az ilyen jellegű ifjúsági problémák miatt.

A munkanélküliség és a lakásproblémák súlyozása nagy varianciát mutat a négy adatfelvételt tekintve. 2000-ben a munkanélküliséget főként az alacsony iskolai végzettségűek, míg a lakáshoz jutás nehézségeit elsősorban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők vélték aggasztó ifjúsági problémának. 2004-ben azonban a helyzet éppen megfordult: a szakmunkások vélték leginkább súlyosnak a lakásproblémákat, míg a diplomások a munkanélküliséget illetően vélekedtek hasonlóan. 2008-ban a lakhatási gondokat elsősorban a szakmunkások és az érettségizettek vélték korosztályuk szempontjából égetőnek, míg az elhelyezkedési nehézségeket főként a szakmunkások és a szakképesítést szerzett fiatalok találták leginkább súlyosnak. A legutóbbi, 2012-ben készült adatfelvétel eredményei azonban a problémaészlelés és az iskolai végzettség között nem mutattak szignifikáns összefüggést.

A migrációs potenciál hatása

Az objektívnek tekinthető egzisztenciális problémák (anyagi gondok, munkanélküliség, lakásproblémák) súlyozása és a migrációs szándék⁶ közötti szignifikáns kapcsolat hosszú távú érvényesülése nem egyértelmű (9. táblázat). Két kimenet körvonalazódott a négy adatfelvétel eredményeiből. Az egyik szerint erős szignifikáns kapcsolat áll fenn a két változó között: az egzisztenciális gondok különösen az elvándorlást nem tervezők körében tűntek inkább jelentős korosztályi problémának. Ezt láthattuk az anyagi nehézségek esetén 2004-ben és 2008-ban, a munkanélküliség és a lakásproblémák esetén 2000 és 2008 között. Míg a másik esetben nem találtunk mérhető kapcsolatot a migrációs szándék és az egzisztenciális problémaészlelés között. Ezt tapasztalhattuk az anyagi gondoknál 2000-ben és 2012-ben, míg a lakásproblémák és a munkanélküliség esetében 2012-ben.

Ezzel szemben az érzelmi-lelki egzisztenciális nehézségeket megragadó kilátástalanság miatti aggodalom inkább a migrációt tervező fiatalok körében volt jellemzőbb. Ez az állítás 2008-ra és 2012-re volt igaz, mivel az első két adatfelvétel eredményei nem mutattak szignifikáns kapcsolatot a változók

6 2000-ben a 15-29 éves fiatalok 7 (N = 5290), 2004-ben 42 (N = 7362), 2008-ban 31 (N = 7585), 2012-ben 38 százaléka (N = 6878) tervezte a külföldi tanulás vagy munkavállalás miatti hosszabb-rövidebb ideig tartó migrációt.

között. Eszerint tehát: az utóbbi két adatfelvétel eredményei alapján kijelenthető, hogy a kivándorlást hosszabb-rövidebb időre tervezők kevésbé vélik súlyosnak az egyéni boldogulás objektív nehézségeit (anyagi gondok, munkanélküliség, lakásproblémák), miközben annak szubjektív problémáit (kilátástalanság, céltalanság) annál inkább, szemben a kivándorlást nem tervező kortársaik vélekedésével.

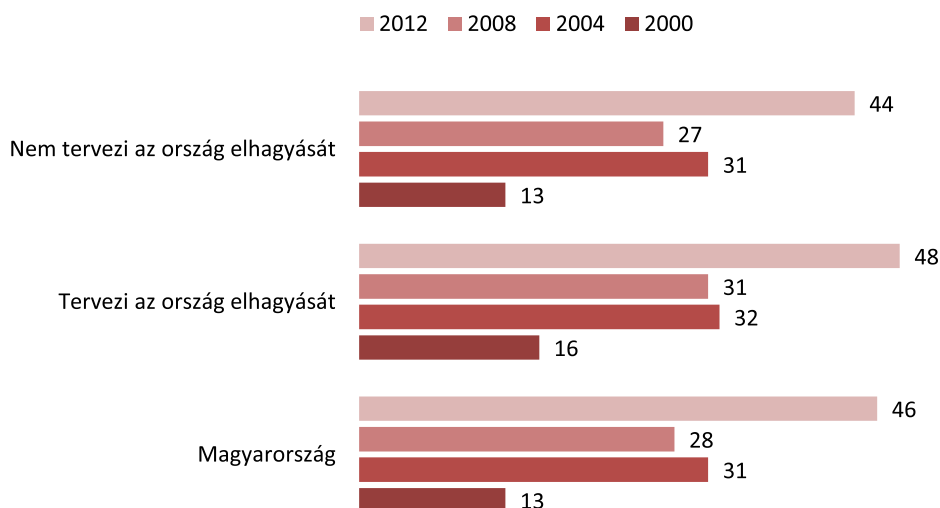
9. táblázat: A migrációs potenciál szerinti különbségek az egyes problémátípusok észlelésében 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 5290$, $N_{2004} = 7362$, $N_{2008} = 7585$, $N_{2012} = 6878$; szignifikancia-szintek: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,001$)

		Magyarország	Tervezi az ország elhagyását	Nem tervezi az ország elhagyását
Anyagi nehézségek	2000	51	52	51
	2004**	19	17	20
	2008**	38	32	40
	2012	37	35	37
Munkanélküliség	2000**	46	36	46
	2004*	18	16	18
	2008**	38	33	40
	2012	25	24	25
Kilátástalanság	2000	13	16	13
	2004	31	32	31
	2008**	28	31	27
	2012**	46	48	44
Lakásproblémák	2000**	33	25	33
	2004**	14	10	17
	2008**	10	7	11
	2012	6	6	6
Műveltségbeli különbségek	2000**	15	21	15
	2004**	11	13	9

	2008**	9	11	7
	2012	8	8	8
Alkohol/drogok	2000	15	18	15
	2004*	50	51	49
	2008**	19	23	17
	2012*	19	21	18
Morális problémák	2000	11	13	11
	2004	24	23	24
	2008**	21	24	21
	2012	21	21	22

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

10. ábra: A kilátástalanság legégetőbb ifjúsági problémaként való megítélése a migrációs szándék függvényében 2000 és 2012 között (százalékos megoszlás; $N_{2000} = 5290$, $N_{2004} = 7362$, $N_{2008} = 7585$, $N_{2012} = 6878$)

(Forrás: Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012)

Az alkoholfogyasztás és a drogok terjedése a migrációt tervező fiatalok körében jelentkezett égetőbb problémaként (csak 2004-2012 között, 2000-ben nincs szignifikáns kapcsolat), szemben az elvándorlást nem tervező fiatalok

táborával. Emellett a műveltségbeli különbségekből eredő problémákat is a migrációs potenciállal rendelkező fiatalok tartották inkább égető korosztályi problémának, míg az országelhagyást nem tervező fiatalok kevésbé vélték égetőnek ezt a nehézséget. Ezzel az összefüggéssel 2000 és 2008 között találkozhattunk, 2012-ben már nem állt fenn szignifikáns kapcsolat a migrációs szándék és a műveltségbeli különbségekből adódó nehézségek problémaként való észlelése között.

A morálisan kifogásolható cselekvési formák elterjedése nem mutat szignifikáns összefüggést a migrációs potenciállal. A kivételt egyedül 2008-ban találtuk, mely adatfelvétel alkalmával egy kisebb erősségű kapcsolat fedezhető fel a két változó között: a migrálni vágyó fiatalok körében magasabb a morális problémákat súlyosnak ítézők aránya, mint a migrációt nem tervezők csoportjában.

VI. Összefoglalás

A problématerkép elemzéséből látható (4. ábra), hogy 2012-re a kilátástalanság átvette a „legégetőbb ifjúsági probléma” megtisztelőnek egyáltalán nem nevezhető címét. Sőt némi megingással, de 2000 óta folyamatosan nő ez az összetevő, mára a fiatalok csaknem fele nevezte meg problémaként. Leggyakrabban a városi, 19 évnél idősebb és a legalább érettségizett fiatalok körében merült fel e probléma. Összefüggést találtunk a szubjektív egzisztenciális problémák, konkrétan a kilátástalanság érzete és a migrációs potenciál között. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy nem elsősorban az objektív nehézségek (anyagiak, lakás, munka stb.), hanem a szubjektív státus (céltalanság, kilátástalanság) vezérli a kivándorlási szándékot. Az utóbbi két adatfelvétel alkalmával ugyanis a kilátástalanság égető ifjúsági problémaként való kategorizálása vagy annak hiánya befolyással volt a migrációs potenciálra. 2008-ban a kilátástalanságot a legégetőbb ifjúsági problémák közé sorolók 33, míg az e problémátípust nem említők 29 százaléka tervezte elhagyni az országot (országos szinten: 31 százalék). 2012-ben a kilátástalan, céltalan ifjúsági jövőkép miatt aggódó fiatalok 41, míg az e szempontból aggodalmat nem mutatók 37 százaléka tervezte a külföldi migrációt (országos szinten: 38 százalék). Ugyanez fordítva is igaz: a külföldi migrációt tervező fiatalok körében jellemzőbb a kilátástalanság markáns korosztályi problémaként való észlelése, mint az ország elhagyását nem tervező fiatalok között. Azaz az ifjúság

körében tapasztalható kilátástalanság, céltalanság súlyosságának észlelésére hatással van a migrációs szándék megléte vagy annak hiánya (9. táblázat). Kijelenthető tehát, hogy a kilátástalanság (mint szubjektív egzisztenciális probléma) hatással volt/van a fiatalok migrációs hajlandóságára, azaz egyik motivációjává vált/válhat a kivándorlásnak, és mint tudjuk a fiatalok amúgy is a legmobilizálhatóbb, a migrációra leginkább hajlamos társadalmi csoport.

Irodalom

- Bauer, B. – Szabó, A. – Máder, M. – Nemeskéri, I. (2003): Ifjúsági rétegek az ezredfordulón. Új Ifjúsági Szemle. 1(1), 105-125.
- Bogáromi, E. (2015): Dél-Dunántúl – Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy Á., Székely L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 295-342.
- Bourdieu, P. (1997): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz, R. (szerk.) A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest. Új Mandátum. 80-135.
- Csizmadia, Z. – Tóth, P. (2015): Nyugat-Dunántúl - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) (2015): Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 249-293.
- Fazekas, A. (2015): Dél-Alföld - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 151-206.
- Nagy Á. (2014): Ifjúsági rétegek 2012. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.): Másodkézből - Magyar Ifjúság 2012. Budapest. ISZT Alapítvány – Kutatópont. 29-43.
- Ruff, T. – Domokos, T. (2015): Közép-Dunántúl - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 207-247.
- Szabó, F. – Nagy, Z. É. (2015): Észak-Alföld - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 117-149.
- Szeitl, B. –Terplán,Gy. (2015): Észak-Magyarország - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 45-115.
- Székely, L. – Nagy, Á. (2015): Közép-Magyarország - Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: Nagy, Á. – Székely, L. (szerk.) Harmadrészt – Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. Budapest, ISZT Alapítvány - ÚISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 9-44.